

POJEM TOTALITARISMUS V PROMĚNÁCH 20. STOLETÍ

Clemens Vollnhals

Pojem „totalitarismus“ vznikl jako bojový termín italské opozice vůči Mussoliniho fašistické diktatuře s cílem postihnout její historicky nový charakter. Další tradiční cesta ke koncepcionalizaci pojmu totalitarismus vycházela ze střetu německé sociální demokracie s Leninovou bolševickou diktaturou. Od poloviny třicátých let si pak tento pojem našel cestu do srovnávací politologické analýzy fašizmu, nacismu a komunismu. Klasická formulace konceptu totalitarismu pochází od Carla J. Friedricha, který roku 1953 vytvořil katalog ideálně-typických kritérií, zatímco Hannah Arendtová ve svém díle předložila spíše historicko-filozofický výklad. Oba přístupy mají společné, že připisují centrální roli masovému teroru a díky tomu už nemožnou pojmově uchopit vývoj v Sovětském svazu po Stalinově smrti. Novější koncepty naproti tomu zdůrazňují jako znaky totalitní vlády absolutní primát politiky a totální kontroly, aby mohly typologicky odlišit moderní světonázorové diktatury od autoritářských diktatur.